

מה עצוב יותר מרכבת / נוי ירון

סבא שלי יוסף בא ממשפחה משכילה מבוססת ומעורה היטב בחברה הפולנית. הוא סיפר לי שאנטישמיות הורגשה כבר ב-1935 - בעודו ילד בן שבע בבית הספר היסודי בגימנסיה היהודית בקראקוב. הוא זוכר כי לכל ילד בבית – ספר היה כובע עם סרט בצבע מסוים שהעיד על השתייכותו. לילדים יהודים היה כובע עגול שאפשר את זיהויים המידי. כדי שלא יזהו אותו כיהודי וכדי לא למשוך תשומת לב, הוריו דאגו שיהיה לו כובע הנקרא "רוגטיבקה" שאותו חבשו ב בית-ספר נוצרי. אך גם מכך סבל, כי בבית הספר היהודי הילדים כינו אותו "גוי".

כשבועיים לפני תחילת המלחמה גויס אביו של סבי שהיה רופא, לצבא הצ'כי. מנקודה זו, מספר סבא, שהוא אמו ואחותו ברחו ממקום למקום כשהם מחפשים מקלט אצל משפחות פולניות שעיימם היו בקשרים טובים. הוא מדגיש את סכנת החיים בה נמצאו בשל הפצצות הגרמנים על הערים בפולין וכיבושן. ב-1943 כשאין בידם עוד מקום מסתור בטוח, הם נשלחים לוורשה. סבא מספר: "הנסיעה ברכבת היא מאוד טראומטית כי ברכבות כל הזמן מסתובבים סוכנים ומשטרה, מחפשים נשק, מתתרת ובעיקר יהודים". באחת הפעמים הם נגשים למילה אמו ומראים לה תעודה של המשטרה הפולנית. הם מורים לה ולסבי לבוא עימם מבלי לשאול שאלות. השוטר שלוקח אותם לתחנה עורך לסבי בדיקת יהדות ורואה שהוא נימול. הוא חוזר ואומר לעמיתו השוטר: "זה יהודי בדוק" ומחזיר לאמו את הפספורט המזויף. הוא שואל אותה כיצד יכולה להגיד שהם פולנים. היא מביטה בו וללא פחד, אומרת לו "כן, אם בעלי הגן עם הצבא האדום על פולין לפני המלחמה, אז אנחנו יכולים להגיד שאנחנו פולנים". סבי מספר שהשוטר הלבין ולא ידע מה לומר. לבסוף שאל אותה באיזו יחידה שירת בעלה והיא ללא היסוס ענתה: "בגדוד הראשון". כך הם משוחררים לרחוב ואמו מוצאת דירת מסתור בסמוך לגטו וורשה. סבי מתאר בגמגום מלווה כאב איך ראה את כל הזוועות של הגטו ואיך ייחל והתפלל שלא ייתפסו: "הדירה הייתה בעיר העתיקה ולא נשאר כלום. הכול נהרס..הלכתי שם להתקרב לחומה וראיתי מלמעלה מהגג את הדגלים שהיהודים תלו. בקושי הצלחתי לראות היה מלא עשן. היה ציד של יהודים בעיר. זה היה נורא. כל פעם הייתי מתפלל לאלוהים שלא יתפסו אותי. אומר בלב 'שמע ישראל' ומדקלם שני בתים של 'תחזקנה'".

עם הסיפור של סבי, שורד שואה אני יוצאת למסע לפולין. אני מרגיעה את עצמי בכך שאנחנו הולכים להכיר מסגרות חינוכיות מעניינות, אך הסיפור של סבא אינו מניח לי, ולו לרגע. בדרך מביאליסטוק לוורשה משהו בי נעשה לא שקט. היערות האלה שניבטים מכל עבר, השטחים הפתוחים ופסי הרכבת. אני מגיעה לאוטווצק אחד מפרווריה של וורשה. זהו מקום הלינה שלנו. יער ופסי רכבת. שילוב מנצח להתקף חרדה. שלושה לילות ראשונים עוברים עלי בערות ובדריכות. צריך להתכונן לגרמנים, לפולנים..., אולי הם יבואו בלילה לקחתני ואני לא אצליח לברוח כמו סבא. כל בוקר כשנסענו ברכבת לוורשה היה סיוט עבורי. גם בערב. בשעות מאוחרות שבהן עלינו לרכבת שנוסעת מוורשה לאוטווצ'ק עלו שוטרים כל פעם בתחנת עצירה אחרת, כדי לבדוק שהכול מתנהל כשורה. בנסיעות הללו נראה היה כאילו חזרתי במנהרות הזמן אל סבא ומשפחתו.

אני בושה לספר אך בלילות הראשונים כששרדנו את הרכבת והלכנו בשבילי היער עד למקום
הלינה שלנו, הרגשתי שפחד גדול מציף אותי.. אחזנו ידיים כולנו. סיפרנו בדיחות שואה, הומור
שחור. אני מנסה להירגע, לחשוב באופן רציונאלי. לא יקרה כלום. אנחנו בפולין 2012.
הביקור שלנו בעיר העתיקה שוב נוסך בי אי שקט. אני ממש יכולה לשמוע את סבא מספר לי על
אותו היום שבו ראה את מרד גטו וורשה מהגג של הבית בו הסתתר. חורבן ואובדן אל מול עיניו
של ילד בן 14.
סבא שלי עלה לארץ, הקים משפחה, והיה בין האנשים שרואינו בסרטו של שפילברג . הוא מספר
לנכדיו את הסיפור שלו לפרטי פרטיו. זוכר ולא שוכח.
גם אני בזכות ה"ביחד" של הקבוצה, הקרבה, הביטחון שיצקו בי, נרגעתי . הפחד פינה מקום
לחוויות טובות ומעשירות. הצלחתי ליהנות מהמקומות בהם ביקרנו, מהמפגשים עם הפולנים
ומהביקורים במסגרות החינוכיות.